

УПАТСТВО ЗА

**ОРГАНИЗИРАЊЕ
ЗАЕДНИЧКИ
НАСТАВНИ
ЧАСОВИ**

УПАТСТВО ЗА
ОРГАНИЗИРАЊЕ
ЗАЕДНИЧКИ
НАСТАВНИ ЧАСОВИ

Наслов: Упатство за организирање заеднички наставни часови

Автори:

Назихтере Сулејмани (Министерство за образование и наука)
Билјана Трајковска (Министерство за образование и наука)
Ајше Ајрулаи (Биро за развој на образованието)
Ардијана Исахи Палоши (Центар за стручно образование и обука)
Даниела Адамова (Сектор за образование на Град Скопје)

Соработници:

Тулаха Тахир (Македонски центар за граѓанско образование)
Мајда Јошевска – Стојоска (Организација за безбедност и соработка во Европа – Мисија во Скопје)
Бесник Рамадани (Македонски центар за граѓанско образование / Детска Фондација „Песталоци“)
Анета Трпевска (Македонски центар за граѓанско образование / Проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција на младите во образованието)
Беса Речи (Македонски центар за граѓанско образование / Проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција на младите во образованието)
Небојша Мојсоски (Македонски центар за граѓанско образование / Проект на УСАИД за меѓуетничка интеграција на младите во образованието)

Лектура: Лукреција Малковиќ-Атанасовска

Дизајн: Polyesterday

Тираж: 400

Издавач: Македонски центар за граѓанско образование

Издаден: 2021 г.

CIP - Каталогизација во публикација
Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

373.3/5.091.322=00(083.131)
373.3/5.064.2/3:316.723-021.463(083.131)

УПАТСТВО за организирање заеднички наставни часови / [автори
Назихтере Сулејмани ... и др. ; соработници Тулаха Тахир ... и др.] -
Скопје : Македонски центар за граѓанско образование (МЦГО), 2021. - 46
стр. : илустр. ; 30 см

Фусноти кон текстот. - Други автори: Билјана Трајковска, Ајше Ајрулаи,
Ардијана Исахи Палоши, Даниела Адамова. - Други соработници: Мајда
Јошевска-Стојоска, Бесник Рамадани, Анета Трпевска, Беса Речи, Небојша
Мојсоски. - Содржи и: Прилози 1-3

ISBN 978-608-4940-07-4

1. Сулејмани, Назихтере [автор] 2. Трајковска, Билјана [автор] 3.
Ајрулаи, Ајше [автор] 4. Исахи Палоши, Ардијана [автор] 5. Адамова,
Даниела [автор]
а) Основно и средно образование -- Активности -- Различни наставни
јазници -- Упатства б) Мултиетнички односи -- Основно и средно
образование -- Упатства
COBISS.MK-ID 55818501

Ова упатство е изработено од тимот на Македонскиот центар за граѓанско образование (МЦГО) во рамки на Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција на младите во образованието и Проектот Јакнење на мултиетничката соработка во општините на Детската фондација Песталоци, во партнерство со Мисијата на ОБСЕ во Скопје, Министерство за образование и наука, Бирото за развој на образованието, Центарот за стручно образование и обука и Град Скопје.

Содржината и ставовите изразени во ова упатство им припаѓаат на авторите и не ги изразуваат ставовите на Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД) или Владата на Соединетите Американски Држави, Мисијата на ОБСЕ во Скопје и на Детската фондација Песталоци. Упатството е подготвено со поддршка на американскиот народ преку Агенцијата на САД за меѓународен развој (УСАИД).

БИРО ЗА РАЗВОЈ НА ОБРАЗОВАНИЕ
 МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
 РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА
 REPUBLIKA E MAQEDONISE SE VERIUT
 МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА
 Биро за развој на образованието
 MINISTRIA E ARSIMIT DHE SHKENCËS
 Byroja e zhvillimit të arsimit

Бр./Нр. 02-1437/1
20. 9. 2021 год./viti

Центар за стручно образование и обука
 QendrapërArsimProfesionaldheTrajnim
 Vocational Education and Training
 Centre
 РЕПУБЛИКА СЕВЕРНА МАКЕДОНИЈА
 REPUBLIKA E MAQEDONISE SE VERIUT
 ЦЕНТАР ЗА СТРУЧНО ОБРАЗОВАНИЕ И ОБУКА
 QENDRA PËR ARSIM PROFESIONAL DHE TRAJNIM

Бр./Нр. 09-535/1
20-09-2021 год./viti

Врз основа на Акцискоит план на Националната стратегија за развој на концептот **СКОПЈЕ - ШКУП**

Едно општество за сите и интеркултурализам, Приоритет 1: Обезбедување интеракција меѓу учениците од различни етнички заедници и различни наставни јазици во основното и средното образование, цел 2.1 Зајакнување на заедничките наставни активности во училишта, мерка 2.1.1.1 Подготовка на упатство за организирање на заеднички наставни часови, в.д. директорот на Бирото за развој на образованието и директорот на Центарот за стручно образование и обука донесоа

„Упатство за организирање заеднички наставни часови.“

Прилог: Упатство за организирање заеднички наставни часови (на македонски и албански јазик)

Биро за развој на образованието
 В.Д. ДИРЕКТОР
 Зекирија Хасипи

Центар за стручно образование и обука
 ДИРЕКТОР
 Шериф Мифтари

СОДРЖИНА

1. ВОВЕД	3
2. ЦЕЛИ НА УПАТСТВОТО	5
3. ЗА КОГО Е НАМЕНЕТО УПАТСТВОТО?	5
4. ЗАСНОВАНОСТ НА ЗАЕДНИЧКИТЕ НАСТАВНИ ЧАСОВИ ВО ОБРАЗОВНИТЕ ПОЛИТИКИ	6
5. ПРИДОБИВКИ ОД РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА ЗАЕДНИЧКИ ЧАСОВИ	8
6. УЛОГАТА НА ИНСТИТУЦИИТЕ ОД СИТЕ НИВОА ВО ПОДДРШКАТА НА ЗАЕДНИЧКИТЕ НАСТАВНИ ЧАСОВИ	11
6.1 УЛОГА НА ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЦЕНТРАЛНО НИВО	11
6.2 УЛОГА НА ОПШТИНИТЕ И ГРАД СКОПЈЕ	12
6.2.1 Улога на општината во поддршката на заедничките активности	12
6.2.2. Активности на општините и Градот Скопје во процесот на спроведување на заедничките наставни часови	14
6.3. УЛОГА НА УЧИЛИШТЕТО	15
6.3.1. Активности на училишно ниво	15
6.3.2. Планирање на реализирањето на заедничките часови	18
6.3.3. Организација на заеднички наставен час	22
6.3.4. Реализирање заеднички часови	23
6.3.5. Реализирање заеднички часови на далечина	24
6.3.6. Вреднување на учениците според развиеноста на интеркултурните компетенции	24
ПРИЛОЗИ	26
Прилог 1 - Извештај за следење на заедничкиот час	27
Прилог 2. Улогата и задачите на општините и Градот Скопје во поддршката на училиштата да организираат заеднички наставни часови	35
Прилог 3. Видови активности за согледување од повеќе перспективи	41

1. ВОВЕД

Еден од приоритетите на образовниот систем во Република Северна Македонија е градење квалитетен образовен модел кој ги негува и ги поттикнува интеркултурните вредности преку поддржување интеракција, меѓусебна соработка и доверба помеѓу учениците, наставниците и родителите од различните етнички заедници, односно од различните јазици на кои се реализира наставата, со што се обезбедува и се развива позитивна клима во училиштата.

Изработката и донесувањето на Упатството за организирање заеднички наставни часови¹ се базира врз Акцискиот план на Стратегијата за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот.

Создавањето воспитно-образовна клима во која се негуваат интеркултурните односи и интеграциските процеси и се промовираат културните разлики се постигнува преку различни пристапи.

Интеркултурните односи и интеркултурноста во образованието² се засилува преку организирање активности за меѓуетничка интеграција. Всушност, тоа **се заеднички наставни и воннаставни активности**³ со т.н. „мешани“ групи ученици кои учат на различни наставни јазици. Ваквите активности се многу важни за обезбедување интеракција меѓу учениците, кои инаку немаат можност да друг начин да контактираат и да соработуваат во текот на формалното образование. Можноста за спроведување на ваквите активности е поголема во училиштата каде што наставата се спроведува на два / три јазика отколку во училишта каде што наставата се држи на еден јазик. Во рамките на училишта каде што наставата се спроведува на два / три јазика се реализираат заеднички часови и се спроведуваат заеднички проекти и истражувања како дел од наставата по задолжителните предмети и изборните предмети. Токму поради условите за спроведување различни видови активности за меѓуетничка интеграција што постојат во училиштата со настава на два / три јазика, образовниот систем стимулира колку е можно повеќе ученици од различни наставни јазици да учат под ист покрив.

За да се подобри интеракцијата меѓу учениците од различни наставни јазици, училишта со еден наставен јазик се стимулираат да формираат партнерство со училишта на друг наставен јазик и заеднички да планираат, да организираат и да спроведуваат наставни активности во кои учествуваат „мешани“ групи ученици

¹ Под „заеднички наставни часови“ се мисли на заедничките наставни активности коишто се одржуваат со ученици од различни наставни јазици од прво до трето одделение во основното образование и заедничките наставни часови што се одржуваат во останатите одделенија од основното и средното образование.

² Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот 2020 - 2022 година https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategija_strategija_ednoopshtestvo_29.10.2019.pdf

³ Концепција за основно образование <https://mon.gov.mk/stored/document/Koncepcija%20MK.pdf>, Закон за основно образование <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20osnovnoto%20obrazovanie%20-%20nov.pdf>, Закон за средно образование <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20srednoto%20obrazovanie.pdf>

од различни наставни јазици. Во училиштата во кои наставата се реализира на еден наставен јазик од иста општина или регион може да се организираат заеднички часови во рамките на општината со физичко присуство на учениците на заедничките часови со добра претходна подготовка. Од друга страна, учењето на далечина дава дополнителна можност да се одржат заеднички часови и меѓу ученици кои се со поголема физичка / географска оддалеченост.

Интеркултурноста се развива и преку организирање на севкупната работа во училиштата каде што наставата се спроведува на два / три јазици. Притоа, се создаваат услови за формална и неформална комуникација на наставниците и учениците од различни етникуми преку задолжителна застапеност на сите наставни јазици во иста смена, преку заеднички стручни активности со наставници од сите наставни јазици и преку заеднички тела во кои се вклучени родители / старатели од сите наставни јазици.

Реализирањето заеднички часови е еден од начините за постигнување кохезија меѓу учениците од различни наставни јазици и таа е веќе присутна во неколку училишта. Заедничките часови се реализираат со спојување на две паралелки од различен наставен јазик, почитувајќи ги законските прописи за бројот на ученици во паралелката и критериумите за реализирање заедничка настава во паралелка со мешан етнички состав и на два наставни јазици. Наставата ја држат двајца наставници, а тоа се наставниците што го предаваат истиот предмет од секој наставен јазик.

За реализирање заедничките наставни часови потребно е јакнење на компетенциите на наставниците⁴ преку обука и обезбедување стручна литература, нивна подготвеност, посветеност и желба за спроведување на активностите.

Применетите начела, принципи и критериуми при реализирање заедничката настава во училиштата треба да биде основа на стандардите за заеднички наставни часови кои понатаму ќе се воведуваат во образовниот систем, сè во функција на зајакнување на меѓуетничката интеграција и интеркултурализмот во образованието⁵.

Добар пример за реализација претставуваат заедничките наставни часови чиешто реализирање е поддржано од Македонскиот центар за граѓанско образование (МЦГО) во рамки на проектите на УСАИД за Меѓуетничката интеграција во образованието (ПМИО) и Меѓуетничката интеграција на младите во образованието (МИМО)⁶, проектот на Детската фондација Песталоци – Јакнење на мултиетничката соработка во општините⁷, како и други проекти.

⁴ Основните компетенции на наставниците и стандардите за наставник ментор и наставник советник опфаќаат компетенции за меѓуетничка интеграција и демократско учество на учениците во подрачјата создавање на безбедна и стимулативна средина за учење и училишна клима

⁵ <https://www.bro.gov.mk/>

⁶ Заеднички наставни часови се реализираат во средни училишта од Град Скопје („Арсение Јовков“, „Боро Петрушевски“, „Здравко Цветковски“, „Браќа Миладиновци“, „Владо Тасевски“, „Димитар Влахов“, „Јосип Броз Тито“).

⁷ Заеднички наставни часови се реализираат во основни училишта во следните девет општини: Струмица („Маршал Тито“, „Маршал Тито“, с. Муртино, „Никола Вапцаров“), Битола („Горѓи Сугарев“, „Гоце Делчев“, „Крсте Петков Мисирков“, с. Бистрица), Гостивар („Гоце Делчев“, „Единство“, „Мустафа Кемал Ататурк“), Бутел („Петар Здравковски Пенко“, „Живко Брајковски“, „Панајот Гиновски“), Куманово („Толи Зордумис“, „Кирил и Методиј“, „Браќа Рибар“, с. Табановце), Радовиш („Никола Карев“, „Крсте Петков Мисирков“, „Орце Николов“, с. Ињево), Долнени („Пере Тошев“, с. Десово, „Вера Циривири-Трена“, с. Дебреште, „Лирија“, с. Житоше), Тетово („Кирил и Методиј“, „Братство Миџени“, „Лирија“), Струга („Браќа Миладиновци“, „Мурат Лабуништа“, с. Лабуништа, „Единство“, с. Октаси).

2. ЦЕЛИ НА УПАТСТВОТО

Упатството пред сè е изготвено со цел поттикнување на училиштата да реализираат заеднички часови и полесно планирање, организирање и спроведување, следење, поддршка и проценка на заедничките часови со ученици коишто следат настава на различен јазик, но и да ги зајакне процесите на комуникација и меѓусебна соработка на сите вклучени страни⁸ во образовниот систем во насока на создавање клима за реализирање заеднички часови.

3. ЗА КОГО Е НАМЕНЕТО УПАТСТВОТО?

УПАТСТВОТО Е НАМЕНЕТО ЗА СИТЕ ЧИНИТЕЛИ ВО ПРОЦЕСОТ НА РЕАЛИЗИРАЊЕ ЗАЕДНИЧКИ НАСТАВНИ ЧАСОВИ.

На училишно ниво, Упатството ќе им помогне на директорите, на тимот за училишна интеграција, на стручните соработници и на наставниците да ги планираат, да ги организираат, да ги одржат и да ги следат заедничките часови.

На општинско ниво, Упатството може да им послужи на: одговорното лице за образование на општината, на градоначалникот и на комисијата за образование за да можат заедничките часови во училиштата да се иницираат, да се планираат, да се следат и да се поддржуваат.

На централно ниво, Упатството ќе им служи на институциите за спроведување на процесот на следење (увид) и проценка на реализацијата на заедничките часови, поддршка и градење на капацитетите на училиштата, информирање за постигањата во полето на меѓуетничката интеграција и интеркултурализам.

Оттука може да се констатира дека Упатството ќе обезбеди спроведување на надлежностите на сите страни вклучени во процесот на планирање, организација, спроведување и евидентирање на одржаните заеднички наставни часови.

⁸ Под „сите вклучени страни во образовниот систем“ се мисли на учениците, наставниците, стручните соработници, ненаставниот кадар во училиштата, директорите, родителите/старателите но и членовите на Училишниот одбор, како и претставниците на локалната заедница и образовните институции кои се одговорни за образовниот процес.

4. ЗАСНОВАНОСТ НА ЗАЕДНИЧКИТЕ НАСТАВНИ ЧАСОВИ ВО ОБРАЗОВНИТЕ ПОЛИТИКИ

Потребата од поголема интеракција и јакнењето на интеркултурните компетенции на учениците кои следат настава на различни јазици е утврдена во повеќето значајни, стратегиски документи, како што се:

- ✓ Национална стратегија за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот 2020-2022 година⁹;
- ✓ Стратегијата за образование 2018 – 2025 и акциски план¹⁰;
- ✓ Стратегијата „Чекори кон интегрирано образование во образовниот систем во Република Македонија“;
- ✓ Концепција за основно образование¹¹;
- ✓ Концепцијата за воннаставни активности во основното образование¹²;
- ✓ Закон за основното образование¹³;
- ✓ Правилниците што произлегуваат од Законот за основно образование¹⁴;
- ✓ Националните стандарди за постигањата на учениците на крајот од основното образование¹⁵;
- ✓ Водич за слободни изборни предмети за основното образование¹⁶;
- ✓ Законот за средно образование¹⁷;
- ✓ Закон за наставниците и стручните соработници во основните и средните училишта¹⁸;
- ✓ Правилниците што произлегуваат од Законот за наставници и стручни соработници во основното и средното образование¹⁹.

Во Стратегијата за образование 2018 - 2025 и Акцискиот план, како визија се истакнува заложбата да се обезбеди сеопфатно, инклузивно и интегрирано образование насочено кон ученикот со современи програми што овозможуваат идните генерации да се стекнат со знаења, вештини и компетенции согласно со потребите на демократското мултикултурно општество, пазарот на труд и новите

9 https://vlada.mk/sites/default/files/dokumenti/strategii/strategija_ednoopshtestvo_29.10.2019.pdf

10 <https://mon.gov.mk/page/?id=2048>

11 <https://mon.gov.mk/stored/document/Koncepcija%20MK.pdf>

12 <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2020/06/Koncepcija-za-vonnastavni-aktivnosti-2020-1.pdf>

13 <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20osnovnoto%20obrazovanie%20-%20nov.pdf>

14 <https://mon.gov.mk/category/?id=2056>

15 <https://mon.gov.mk/stored/document/standardi-USVOENI.pdf>

16 <https://www.bro.gov.mk/%d0%b2%d0%be%d0%b4%d0%b8%d1%b7-%d0%b7%d0%b0-%d1%b1%d0%bb%d0%be%d0%b1%d0%be%d0%b4%d0%bd%d0%b8-%d0%b8%d0%b7%d0%b1%d0%be%d1%b0%d0%bd%d0%b8-%d0%bf%d1%b0%d0%b5%d0%b4%d0%bc%d0%b5%d1%b2%d0%b8-%d0%b7%d0%b0/>

17 <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20srednoto%20obrazovanie.pdf>

18 <https://mon.gov.mk/stored/document/Zakon%20za%20nastavnicite%20i%20str.pdf>

19 <https://mon.gov.mk/category/?id=2056>

предизвици во глобалниот научно-технолошки амбиент“. Според визијата на Стратегијата, таа ќе биде насочена и кон унапредување на мултикултурализмот, меѓуетничката интеграција, почитувањето на различностите и демократските вредности.

Во Законот за основно образование донесен во 2019 година се уредува тимот за училишна интеграција, компетенциите на директорите поврзани со МИО, како и спроведувањето и поддршката на активности коишто имаат за цел интеракција, односно интеграција на етнички / јазично мешани групи учесници. Законот уредува и дека во Годишната програма за работа на училиштата, училиштата треба да планираат и активности за меѓуетничка интеграција и заеднички ученички иницијативи.

Во Законот за средно образование, исто така, е уредено дека училиштата може да организираат активности кои придонесуваат за развој и унапредување на мултикултурализмот, меѓуетничката интеграција и толеранцијата.

Во Законот за наставниците и стручните соработници во основните и средните училишта се пропишани компетенциите за приправници, наставници и стручни соработници, како и професионалниот и кариерниот развој. Особено подрачјата: создавање стимулативна средина за учење (создавање безбедна и стимулативна средина за учење и позитивна училишна клима); социјална и образовна инклузија; комуникација и соработка со семејството и заедницата, се тесно поврзани со компетенции за успешно спроведување на заеднички активности во училиштата.

Новата Концепција за основно образование има посебно поглавје посветено на „Интеркултурноста во образованието“. Во рамки на ова поглавје предвидено е обезбедување интеркултурност во образованието на различни начини. Еден начин е преку внесување мултикултурни содржини, кои ги промовираат културните карактеристики на сите заедници коишто живеат во нашата земја и / или укажуваат на интеракцијата меѓу припадниците на овие заедници. Вакви содржини се присутни во наставните програми за сите предмети, секогаш кога е тоа можно, што задолжително се одразува и во учебниците и во наставните материјали за овие предмети. Засилувањето на интеркултурноста се предвидува преку организирање наставни и воннаставни активности со „мешани“ групи ученици кои учат на различни наставни јазици. Ваквите активности се многу важни за обезбедување интеракција меѓу учениците, кои инаку немаат можности на друг начин да контактираат и да соработуваат во текот на формалното образование.

Документите што овозможуваат зајакнување на капацитетите на наставниот, стручниот и раководниот кадар во полето на меѓуетничката интеграција и интеркултурализмот, а даваат добра основа за успешно реализирање на заедничките наставни часови, се:

- ✓ Правилник за формата и содржината на развојната и годишната програма за работа на основното училиште²⁰;
- ✓ Правилник за основните професионални компетенции на наставниците во основните и средните училишта по подрачја²¹;
- ✓ Правилник за основните професионални компетенции по подрачја на стручниот соработник во основните и средните училишта²²;
- ✓ Правилник за професионалните стандарди за звањата наставник-ментор и наставник советник и начинот на стекнување²³
- ✓ Правилник за професионалните стандарди за звањата стручен соработник-ментор и стручен соработник-советник и начинот на стекнување²⁴
- ✓ Правилник за стандарди за напредување во звање²⁵
- ✓ Правилник за формата, содржината и елементите на Програмата за поддршка на приправникот и Извештајот за совладување на основните професионални компетенции и неговата подготвеност за полагање на стручниот испит²⁶;
- ✓ Правилник за професионални компетенции за директор на основно училиште²⁷;
- ✓ Индикатори за квалитетот на работата на училиштата²⁸;
- ✓ Програма за обука и испит на директори на основни и средни училишта²⁹.

5. ПРИДОБИВКИ ОД РЕАЛИЗАЦИЈАТА НА ЗАЕДНИЧКИ ЧАСОВИ

Придобивки за учениците

Досегашните искуства докажуваат дека развојот на интеркултурните компетенции им помага на учениците да станат поемпатични и пофлексибилни и толерантни. Програмите за меѓуетничка интеграција на учениците преку заеднички

²⁰ <https://mon.gov.mk/content/?id=3297>

²¹ https://mon.gov.mk/stored/document/06_Pravilnik-za-osnovni-profesionalni-kompetencii-za-nastavnici_18_02_20...pdf

²² https://mon.gov.mk/stored/document/07_Pravilnik-za-osnovni-kompetencii-strucen-sorabotnik_13_02_2020.pdf

²³ <https://mon.gov.mk/stored/document/pravilnik-profesionalni-standardi-za-nastavnici-1.pdf>

²⁴ <https://mon.gov.mk/stored/document/pravilnik-za-profesionalni-standardi-za-strucni-sorabotnici.pdf>

²⁵ https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20standardi%20za%20napreduvanje%20vo%20zvanje_5.10.2020.pdf

²⁶ <https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20formatata%20soдрzinata%20i%20elementite%20na%20Programata%20i%20izvestajot-%20pripravnik.pdf>

²⁷ <https://mon.gov.mk/stored/document/Pravilnik%20za%20profesionalni%20kompetencii%20za%20direktor%20na%20osnovno%20uciliste.pdf>

²⁸ https://www.britishcouncil.mk/sites/default/files/priracnik_ikru-mk.pdf

²⁹ <https://dic.edu.mk/wp-content/uploads/2018/09/Programa-za-osnovna-obuka-na-direktori.pdf>

наставни часови им овозможуваат на учениците да ги искористат можностите што ги нуди разновидноста и да научат како да комуницираат, да соработуваат за заеднички интереси во разновиден и предизвикувачки свет.

Интеркултурното учење воспоставува и покреативно и здраво опкружување каде што учениците се стекнуваат со знаења и вештини, за тоа како да ги прифаќаат и да ги почитуваат разликите, да работат и да ги поддржуваат соучениците кои се различни од нив. На овие часови учениците, исто така, учат за себе и за сопствената култура, како прв чекор за разбирање на културната комплексност. Придобивките за учениците од заедничките часови поконкретно се:

- ✓ развивање на граѓанските и демократски вредности и соработка во врска со прашања важни за учениците
- ✓ намалување на етничките / културните предрасуди и почитување на различностите
- ✓ надминување на стереотипите
- ✓ јакнење на самодовербата и довербата кон другите различни од него / неа
- ✓ кохезија и синергија меѓу младите
- ✓ можност за учење на јазикот на „другиот“

Придобивки за наставниците

За да се одвива настава во училница со мешана група ученици, наставниците мора да се подготват себеси за предизвиците од ваквиот вид на реализирање настава. Ова значи развој на сопствени компетенции, т.е., разбирање за културата на која ѝ припаѓаат учениците и тие самите. Компетентните наставници се поефикасни во градењето инклузивни училници и во работата со ученици со различна културна и етничка припадност и со други наставници од различно културно потекло од нивното училиште, и од други партнерски училишта, итн. Воспоставувањето, негувањето и градењето интеркултурни вредности им помага на наставниците да планираат и да спроведат интересни интеркултурни проекти и да извршат подлабоко и сеопфатно влијание во нивната локална заедница. Оттука, придобивките за наставниците се:

- ✓ постигнување на основните професионални компетенции (од областа на интеркултура) и стандардите за повисоко звање (ментор и / или советник)
- ✓ поголема соработка и кохезија, градење капацитети, учење едни од други (размена на искуства) преку:
 - заедничко планирање на наставата
 - размена на наставните материјали
 - заедничка подготовка на инструментите за оценување
 - размена на искуствата од заедничкото учество на обуки и стручни активности

- заемни посети на заеднички активности и наставни часови
- јакнење на довербата и почитувањето кон другиот (колега наставник, ученик, родител)

Придобивки за училиштето

Заедничките часови им овозможуваат на училишните тела да бидат посоработливи при нивното функционирање во училиштето, особено кога во училиштето се реализира настава на два или повеќе јазици, го зајакнува духот на соработка и хармонија во училиштето и со други училишта. Во училиштата припадниците на различни култури комуницираат и учат едни од други, наставници и ученици го прифаќаат интеркултурното учење како дел од својата работа, а училиштето ја негува интеркултурноста како врвна вредност.

Наставниците на директен начин, како и другите тела во училиштето (наставничкиот совет, ученичкиот парламент, активот на наставниците, советот на родителите, и др.), им помагаат на учениците да го искористат наученото во училиште за да поттикнат соработка со поголемата заедница каде што живеат. Тоа значи:

- ✓ *позитивна емоционална клима во насока на почитување на интеркултурните стандарди³⁰, која позитивно се одразува на воспитно-образовниот процес во училиштето;*
- ✓ *безбедна училишна средина;*
- ✓ *поставување исти стандарди и критериуми на училишно ниво без разлика на јазикот на спроведување на наставата;*
- ✓ *повисоки образовни постигнувања како резултат на позитивната меѓузависност;*
- ✓ *подигање на чувството на колегијалност и соработка кај вработените.*

Придобивки за општеството

Развивањето на интеркултурните компетенции кај учениците истовремено придонесува кон исполнување на стратегиските цели на Владата на Република Северна Македонија за создавање едно општество за сите, а со тоа и идни граѓани кои се подготвени да живеат и да го унапредат интеркултурното општество. Имено, тоа значи:

- ✓ *градење општество со демократски и интеркултурни вредности, почитување на диверзитетот и унапредени меѓуетнички односи;*
- ✓ *градење општество со развиена позитивна меѓузависност на различните етнички / културни групи;*
- ✓ *повисоки образовни резултати на државно ниво;*
- ✓ *постигнување исти / приближни резултати на државно ниво, споредбено и според јазикот на наставата.*

³⁰ <https://www.bro.gov.mk/>

6. УЛОГАТА НА ИНСТИТУЦИИТЕ ОД СИТЕ НИВОА ВО ПОДДРШКАТА НА ЗАЕДНИЧКИТЕ НАСТАВНИ ЧАСОВИ

Функционалната поврзаност и усогласеноста на централно, локално и на училишно ниво, вклучувајќи ги стручните тела и органите на управување и раководење во училиштата, обезбедуваат успешна примена на заеднички активности на училиштата, а вложувањето на наставниците особено придонесува за успешно одржани заеднички наставни часови.

6.1 УЛОГА НА ИНСТИТУЦИИТЕ НА ЦЕНТРАЛНО НИВО

Институции коишто на *централно ниво* се одговорни за планирање, следење и / или за евидентирање на заедничките активности за меѓуетничка интеграција во образованието се: Министерството за образование (МОН), Бирото за развој на образованието (БРО), Центарот за стручно образование и обука (ЦСОО), Државниот просветен инспекторат (ДПИ), Државниот испитен центар (ДИЦ) и Комисијата за унапредување на меѓуетничка интеграција во образованието.

Министерството за образование и наука има визија да ги промовира вредностите и темелите на квалитетното образование и наука како клуч за подобрување на квалитетот на животот во целокупното општество. Улогата на МОН е да ги обезбеди сите законски, административни и стратегиски услови и рамки за непречено изведување на заедничките часови во училиштата.

Комисија за зајакнување на капацитетите за унапредување на меѓуетничката интеграција во образованието³¹ – формирана во рамките на МОН, од прибраните податоци од релевантните институции како БРО, ЦСОО, ДИЦ и ДПИ за спроведени активности од меѓуетничката интеграција, како и од податоци за спроведени заеднички активности, како во задолжителната настава така и за воннаставните активности на основните и средните училишта го следи исполнувањето на Планот за мерење на постигнувањата (ПМП), што претставува алатка за мерење на постигнувањата во процесот за осигурување меѓуетничка кохезија во образовниот систем во Република Северна Македонија. Резултатите претставуваат основа за поставување на националните приоритети и планирање на наредни активности.

³¹ Составена од претставници од МОН, БРО, ЦСОО, ДПИ, ДИЦ, Заедницата на единици на локална самоуправа (ЗЕЛО) и Управата за унапредување на јазиците на заедниците во рамките на Министерството за политички систем.

Бирото за развој на образованието и Центарот за стручно образование и обука даваат насоки / упатства за успешно спроведување на заедничките наставни активности, пропишуваат критериуми за реализација и инструменти за следење на реализирањето на заедничките наставни часови / активности, обезбедуваат професионален развој и стручна литература, ги следат и ги менторираат часовите / активностите, даваат совети за подобрување, вршат евидентирање, изготвуваат анализа на спроведените активности / часови и согласно со анализата, даваат предлози за подобрување на спроведувањето на заедничките активности. БРО и ЦСОО со Годишна програма за работа планираат следење на спроведувањето на заедничките часови и давање совети на наставниците, организираат дополнителни обуки согласно со утврдените потреби.

Следење и поддршка од институциите (БРО и ЦСОО)

За подобрување на квалитетот на реализација и мотивација на наставниците кои држат заеднички часови, советниците од Бирото за развој на образованието и Центарот за стручно образование го следат реализирањето на заедничките часови. Поаѓајќи од советодавно-консултативната и менторско-инструктивната надлежност на институциите, соодветниот советник учествува во подготовката и за време на реализирањето на некои од заедничките часови и дискутира со наставниците по реализирањето на заедничкиот час.

При следењето на наставниот час, советникот врши процена на часот врз основа на утврден инструмент за следење, како дел од документот Извештај за реализирање на заедничкиот час, додека по реализирањето на заедничкиот час, советникот дава совети за подобрување на квалитетот на наставата и го пополнува Извештајот за следење на заедничкиот час по - (прилог бр.1).

Државен просветен инспекторат – преку Интегралната евалуација врши процена на спроведувањето на активностите за меѓуетничка интеграција и заеднички часови и ги објавува во Годишните извештаи за квалитетот на воспитно-образовниот процес во воспитно-образовните установите во Република Северна Македонија.

6.2 УЛОГА НА ОПШТИНИТЕ И ГРАД СКОПЈЕ

6.2.1 Улога на општината во поддршката на заедничките активности

Во рамките на своите законски надлежности, општините и Градот Скопје имаат обврска да создадат услови за интегрирано образование, базирано врз демократски принципи, кое ќе ги подготви учениците за живот во мултикултурно општество преку искусвени знаења, компетенции и вредности кои промовираат солидарност, еднаквост, соработка со сите членови на општествената заедница.

Врз основа на Законот за локална самоуправа, секоја општина и Градот Скопје има можност да изготви сопствени програмски и стратегиски документи преку кои ја зацврстува својата улога во создавањето и спроведувањето образовни политики во согласност со локалните потреби и визији за развој на образованието и заедницата во целина. Оттука, секоја општина којашто има за цел да ја унапредува меѓуетничката интеграција во образованието, неопходно е да ги преточи своите образовни политики во конкретни активности и задачи во рамките на:

- ▶ Повеќегодишните стратегиски документи за унапредување на меѓуетничката интеграција, кои ќе обезбедат одржливост и развој на донесените политики;
- ▶ Годишните програми за работа во областа на образованието.

6.2.1.1 Обезбедување финансиска поддршка на спроведувањето на заедничките наставни активности

За успешна примена на своите образовни политики базирани врз стратегиски програмски документи неопходно е општината и Градот Скопје да обезбеди соодветни финансиски средства во своите буџети, како едногодишни така и повеќегодишни. Финансиската поддршка за реализирање на заедничките часови и на останатите форми на меѓуетничко поврзување и соработка се обезбедува на следниве начини:

- ▶ во рамки на основните буџети на општините и Градот Скопје;
- ▶ преку распределба на блок-дотациите на училиштата; и
- ▶ преку обезбедување донации, грантови и сл.

Програмирањето и буџетирањето се процеси кои се одвиваат паралелно, преку утврдени механизми и законски процедури.

Што треба, всушност, да се испланира во рамките на процесите на програмирање и буџетирање на заедничките наставни активности?

- ▶ Заедничките часови треба да бидат дел од програмските документи на општините и Градот Скопје од една страна, но истовремено треба да бидат преликани и во годишните програми за работа на училиштата, а потоа и во организација на наставниот процес во училиштето;
- ▶ Општините и Градот Скопје има улога во планирањето на финансиските средства на соодветни ставки **во својот основен буџет** за да го поддржи процесот на реализирање и промоција на заедничките часови во училиштата. Таа ја врши и **распределбата на средствата од блок-дотацијата** на училиштата коишто ги префрла централната власт. И општините и Градот Скопје има можност, самостојно или со училиштата, да аплицира кај домашни и меѓународни фондации, организации и сл. за **добивање донации и грантови** за спроведување на заедничките часови.

6.2.2. Активности на општините и Градот Скопје во процесот на спроведување на заедничките наставни часови

Фази на реализација на заедничките наставни часови:

- ✓ Подготвителна фаза – период пред почетокот на учебната година;
- ✓ Фаза на спроведување – во текот на учебната година;
- ✓ Фаза на следење и проценка – од почеток на активностите како процес на проценка и по нивното завршување, на крајот од наставната година кога се оценуваат резултатите од спроведувањето.

Подготвителна фаза треба да го опфати периодот пред почетокот на учебната година. Вообичаено, треба да отпочне со средба меѓу одговорните лица за образование на општината, директорите и координаторите на тимовите за училишна интеграција (ТУИ) на училиштата во кои ќе се реализираат заедничките часови. Потоа следат активности коишто се случуваат во училиштата кога во постојана консултација и координација на претставниците на општината, директорите и координаторите на ТУИ се врши избор на предметите што ќе се изучуваат заеднички, паралелките и наставниците коишто ќе ги спроведуваат заедничките часови, се утврдуваат планот и динамиката на реализирање на заедничките часови, се водат разговори и промоции пред училишните одбори, советите на родители и многу други активности.

Фазата на спроведување трае најдолго, односно во текот на сите месеци на изведување на наставата. Во оваа фаза улогата на општините и Градот Скопје е да даваат активна поддршка во сите аспекти на спроведување на заедничките наставни активности преку редовни средби и консултативни состаноци со директорот и координаторот на ТУИ за да ги откријат проблемите и начините за нивното надминување.

Фазата на следење и проценка генерално се спроведува по завршување на наставната година, но постојат и активности за процесно следење и оценување на примената на заедничките часови во текот на целата наставна година. За проценувањето се користат соодветни прашалници и анкети за да се добијат податоци за степенот на зајакнување на интеракцијата меѓу учениците и меѓу наставниците, за задоволството од учеството во вакви часови, како и податоци за постигнатиот степен на знаење преку предметните оценки, податоци за подобрување на компетенциите на наставниците преку колегијална работа и соработка. Општината и училиштата треба да ги вградат добиените податоци во своите идни политики и стратегии за унапредување на меѓуетничката интеграција, како објективен параметар за планирање на реалниот интеркултурен живот во училиштата.

Во прилогот број 2 е даден опширен приказ на специфичната улога на општините и Градот Скопје во организирањето заеднички наставни часови.

6.3. УЛОГА НА УЧИЛИШТЕТО

За спроведување *заеднички наставни часови и / или активности* во училиштето потребна е ангажираност од сите субјекти во училиштето кои се одговорни директно или индиректно за успешно спроведување на заедничките часови / активности, и тоа: училишно раководство, тим за училишна интеграција (ТУИ) и наставниците реализатори. Активностите коишто се спроведуваат се однесуваат на активности на училишно ниво и на активности на наставниците.

6.3.1. Активности на училишно ниво

Планирањето заеднички наставни часови и / или активности во училиште се прави пред почетокот на наставата во учебната година. Директорот, заедно со тимот за училишна интеграција, во зависност од бројот на паралелки по наставен јазик и наставни години и бројот на ученици по паралелки, прави список на компетентни наставници (имаат посетено соодветни обуки) за реализирање заеднички часови. На училишно ниво се донесува одлука кои задолжителни, односно изборни, предмети ќе се предаваат во „мешаните“ паралелки, и дали ќе се изготви и ќе се спроведе заедничка програма за содржини програмирани од училиштата (во стручно училиште).

Заедничките активности се планираат во Годишната програма за работа на училиштето, која е различна во различни училишта (основно, средно / стручно училиште) за да одговара на посебните состојби и потребите на учениците. Тие се дел од училишната мисија, визија, од политиките на училиштето и планот на активности. Како основа во процесот на планирање на училиштето се резултатите од самооценување за да се процени каде е позиционирано училиштето во моментот во однос на ова прашање.

При планирање на заедничките часови и планирање на интеркултурните активности треба да се почитуваат одредени принципи прикажани во прилогот 1.

6.3.1.1 Заеднички часови по задолжителни наставни предмети во основно и средно образование

Заеднички часови во рамките на наставните предмети со статус на задолжителни наставни предмети може да се одржат по сите наставни предмети доколку при реализирањето на наставата се користат активности насочени кон ученикот со методи, техники и стратегии што овозможуваат интеракција помеѓу учениците, со посебен акцент на наставните предмети и активности кои завршуваат со заеднички продукт, на пример истражување, проект, презентација, изведба итн. Досегашната практика укажува на успешно извршување на заедничките активности во рамките на одредени наставни предмети, како што се ликовно образование / уметност, музичко образование / уметност и здравствено образование / спорт и спортски активности, странски јазици, и стручни наставни предмети коишто се реализираат

преку часови со теоретска настава и вежби и / или практична настава (во средното стручно образование).

Многу е значајно во овој контекст при планирање на наставата наставниците да се придржуваат до Национални стандарди за постигањата на учениците на крајот од основното образование коишто се однесуваат на развивање на интеркултурните компетенции³² и Стандарди за интеркултурно образование³³, а што се дел од наставната програма за конкретниот наставен предмет. Во таа насока ќе се овозможи развивање на интеркултурните компетенции истовремено со развивање на компетенциите за конкретен наставен предмет преку заеднички активности / часови.

6.3.1.2. Изборни наставни предмети во основното образование

Согласно со Концепцијата за основно образование и Упатството за организација и реализација на слободните изборни активности / предмети во основното образование³⁴, училиштата или реализираат слободни изборни предмети во четири категории:

- (1) изборни предмети за проширување / продлабочување на знаењата од задолжителните наставни предмети (пример: математичко-логичко резонирање, програмирање, сликање / цртање / вајарство, класична култура, сексуално образование);
- (2) изборни предмети за поддршка на интересите на учениците кои не се дел од наставните предмети (пример: фотографија, градинарство / хортикултура, театарски работилници, танцување, готвење, резбарство, моделарство);
- (3) изборни предмети за поддршка на личниот и социјалниот развој на учениците (пример: образование за животни вештини, мултикултурни работилници);
- (4) изборни предмети од спортско-рекреативен карактер (пример: фудбал, кошарка, ракомет, одбојка, пинг-понг, јога, пилатес).

Училиштето треба да настојува да понуди изборни предмети преку кои ќе го поттикнува развојот на интеркултурните компетенции, како што се предметите од третата категорија, којашто вклучува мултикултурни содржини кои обезбедуваат сознанија за разликите и сличностите во културите на различните етнички заедници коишто живеат во нашата земја, или кои обезбедуваат интеракција на учениците кои учат на еден наставен јазик со ученици кои учат на друг наставен јазик во рамките на други категории на слободни изборни предмети, при што во планирањето се предвидува и водење на активностите на часовите на два наставни јазика.

32 <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/04/%D0%9B%D0%95%D0%9A%D0%A2%D0%9E%D0%A0%D0%98%D0%A0%D0%90%D0%9D%D0%98-%D0%A1%D0%A2%D0%90%D0%94%D0%90%D0%A0%D0%94%D0%98-%D1%83%D1%81%D0%B2%D0%BE%D0%B5%D0%BD%D0%B8.pdf>

33 Донесени врз основа на на Стратегијата за развој на концептот за едно општество и интеркултурализмот https://vlada.mk/sites/default/files/dokumentii/strategii/strategija_ednoopshtestvo_29.10.2019.pdf

34 <https://www.bro.gov.mk/%D0%B2%D0%BE%D0%B4%D0%B8%D1%87-%D0%B7%D0%B0-%D1%81%D0%B8%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D0%B4%D0%BD%D0%B8-%D0%B8%D0%B7%D0%B1%D0%BE%D1%80%D0%B0%D0%B8-%D0%BF%D1%80%D0%B5%D0%B4%D0%BC%D0%B5%D1%82%D0%B8-%D0%B7%D0%B0/>

6.3.1.3. Слободни часови на училиштето / содржини програмирани од училиштето во стручното образование

Согласно со Концепцијата за модернизација на техничкото образование се планираат содржини програмирани од училиштето (порано познати како слободни часови на училиштето), чијашто функција е да ги задоволат пошироките потреби на учениците кои можат да изберат да изучуваат и други содржини надвор од содржините планирани во задолжителните и изборните програми. Тие, исто така, можат преку овие содржини да се вклучат во активности кои ги организира локалната заедница или да соработуваат со соодветните социјални партнери со цел дополнително да ги развиваат клучните и стручните компетенции за подобро да се вклучат на пазарот на трудот и подобро да ја планираат сопствената кариера.

Овие часови може да ги планираат училиштата, така што ќе се реализираат во мешани групи ученици со почитување на критериумите за заеднички часови.

При донесување одлука на училишно ниво кои паралелки, по кои наставни задолжителни предмети, изборни предмети (во основно) или содржини програмирани од училиштата (стручно образование) и кои наставници ќе реализираат заеднички часови, треба да се почитува следното:

- ✓ за реализација на заеднички наставни часови потребно е да се почитуваат критериумите за заеднички часови (наведени во табелата 1);
- ✓ во случај на реализирање заеднички часови на далечина (онлајн), се почитуваат насоките дадени во документот Упатството за методика на наставата на далечина во основното и средното образование³⁵.

Табела 1. Критериуми за реализирање заеднички наставни часови

- ▶ Балансиран број ученици по јазикот на наставата. Со балансиран број ученици од паралелките на различен наставен јазик се обезбедува поголема праведност, доверба, релаксираност, сигурност на учениците и еднаква можност за застапување на двата јазика во текот на часот.
- ▶ Заедничките часови се планираат и се реализираат само помеѓу две паралелки каде што бројот на ученици во едната паралелка не е поголем за приближно 20% од бројот на ученици во другата паралелка.
- ▶ Заедничките часови ги држат двајца наставници, кои наставата ја водат на два различни наставни јазика кои се застапени подеднакво.
- ▶ Кога редовната настава со физичко присуство во училиштето се одвива во две различни смени по наставен јазик, заедничките часови се организираат / реализираат во меѓусмена, и тоа се евидентира во распоредот на училиштето.
- ▶ Во случај кога редовната настава се одвива во два физички одвоени објекта или меѓу партнерски училишта, заедничките часови со физичко присуство се планираат и се реализираат наизменично во двата објекта. Во ваков случај, заедничките часови може да се реализираат и на далечина (онлајн).

35 <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/03/Upatstvo-za-metodika-za-nastava-na-dalecina-1.pdf>

6.3.2. Планирање на реализирањето на заедничките часови

Планирањето на наставата по задолжителни и / или изборни предмети од наставниците реализатори е предуслов за квалитетна, навремена, успешна и ефикасна подготовка, организација и реализација на наставата заснова врз наставната програма и наставниот план. Тоа ги зема предвид карактеристиките на учениците, како: нивната возраст, предзнаењата, потребите, можностите и способностите, како и условите и средствата за работа со кои располага наставникот, т.е. училиштето. При планирањето, наставниците се водат од компетенциите од Националните стандарди и од дефинираните резултати од учење и стандардите за оценување посочени во наставната програма за конкретниот предмет.

Според видовите на планирање и степенот на образование, наставниците изготвуваат:

Во основно образование³⁶:

- ▶ тематско планирање
- ▶ неделно планирање
- ▶ планирање за час / сценарио за час

Во средно образование:

- ▶ глобално / годишно планирање
- ▶ планирање на модулarna единица / тематско планирање
- ▶ планирање на наставниот час

6.3.2.1. Видови планирање на заедничкиот час (за задолжителен, за изборен наставен предмет и слободно, за изборен предмет / активност)

Годишното планирање се изработува пред почетокот на учебната година (во средно образование). За да се обезбеди синхронизирано и смислено остварување на наставната програма, планирањето заеднички го прават двајцата наставници,

Наставниците треба да:

- ✓ ја анализираат наставната програма по наставниот предмет што ќе го водат заедно;
- ✓ вршат глобална обработка на програмските содржини и утврдување на фондот на часови за секоја модулarna единица / наставна тема поодделно за двете полугодија;
- ✓ ги утврдат тематските целини / модулarnи единици и / или наставните содржини кои може заедно успешно да ги реализираат;
- ✓ ги утврдат темите / подрачјето / модулarnите единици, со истакнување на утврдените тематски целини / модулarnи единици / содржини во кои може да се вклучат компетенции за интеркултура;

³⁶ Ваквиот вид на планирање се реализира согласно насоките дадени во новата Концепција за основно образование, а другите одделенија продолжуваат согласно постоечкиот начин на планирање до воведување на нови наставни програми

- ✓ ги анализираат расположливите ресурси и материјали и вршат нивен избор, вклучувајќи ги и дигиталните ресурси коишто се особено потребни за наставата на далечина;
- ✓ водат грижа застапеноста на заедничките часови во однос на вкупниот годишен број на часови за наставниот предмет да не биде помал од 50%.

Тематското планирање / модуларната единица, по правило, треба да се подготви најдоцна 10 дена пред почетокот на обработката на предвидената тема / модуларна единица. Планирањето на модуларната единица / тематското планирање мора да биде во корелација со наставната програма за конкретниот предмет, односно годишното планирање. За да имаме успешно и квалитетно планирање на модуларната единица / тематското планирање, претходно треба да се направи соодветна подготовка, преку следниве заеднички активности на наставниците:

- ✓ проучување на модуларната единица / тема / подрачје што ќе се реализира заедно;
- ✓ идентификување на трансверзалните интеркултурни компетенции³⁷ коишто може да се развијат во рамки на темата;
- ✓ утврдување на активностите што може да се работат преку подолготрајни или краткотрајни проекти, истражувања или со индивидуална динамика;
- ✓ при одредување на активностите да се води сметка за развивање на интеркултурните компетенции;
- ✓ идентификување форми, методи, техники и стратегии за постигнување на резултатите од учењето и стандардите за оценување на напредокот на ученикот;
- ✓ одредување на пристапот на работа за обезбедување билингвално (двојазично) спроведување на часот / активноста;
- ✓ обезбедување ресурси и материјали, вклучувајќи ги и дигиталните ресурси и од аспект на промовирање на мултикултурната интеграција, еднаквост од (етничка, родова, верска припадност);
- ✓ следење и проверување на постигнувањата на учениците (индикатори / критериуми за вреднување согласно со резултатите за конкретниот наставен предмет и трансверзалните интеркултурни компетенции).

Неделното планирање е карактеристично за основното образование и го изготвува активот на наставници од конкретната област, со задолжително присуство на наставниците што ќе го одржат заедничкиот час. Функцијата на овој вид планирање е информирање на родителите за стандардите за оценување што ќе се оствари во текот на неделата и во контекст на ова упатство и интеркултурните компетенции што ќе се развијат кај учениците. Исто така, во рамките на формата на образецот за ова планирање поставено на веб- страницата на Бирото за развој

³⁷ <https://www.bro.gov.mk/>

на образованието наставниците го пополнуваат и делот на рефлексija, што овозможува флексибилност и приспособување на сценариото за час.

Планирањето час / сценарио за час произлегува од тематското планирање / модулното планирање, при што наставниците ги конкретизираат активностите, односно формите и методите на работа за постигнување на стандардите за оценување и развивање на потребните компетенции за конкретниот предмет, но и трансверзалните знаења, вештини и вредности од областа на интеркултурата. Во временска единица од еден наставен час, наставникот треба да го планира следново:

- ✓ резултатите од учењето на часот од конкретниот наставен предмет и трансверзалните компетенции (интеркултура);
- ✓ активности за постигнување на стандардите за вреднување за предметот и за развивање на интеркултурните компетенции;
- ✓ дидактичките средства и материјали (погодни за развивање на интеркултурните компетенции);
- ✓ методите и формите на работа за стекнување трајни функционални знаења, вештини и интеркултурни компетенции (работа во групи и парови на ученици од различни паралелки);
- ✓ методите, постапките за проверување на постигнувањата на учениците според стандардите за оценување и за проверка на развиеноста на интеркултурните компетенции.

При планирање на наставниот час, наставниците посебно внимание треба да посветат на:

- ▶ содржината, но и на процесот;
- ▶ договарање и почитување на правилата кои важат во заедничката училница;
- ▶ планирање за начинот на поучување и давање инструкции на два различни јазика;
- ▶ изборот на методот за работа во помали групи;
- ▶ детектирање на тоа што е заедничко и им припаѓа на учениците од двата наставни јазика (култура, јазик, историја и сл.);
- ▶ охрабрување на учениците слободно да се изразуваат и да се искажат на јазикот кој најдобро го владееат;
- ▶ максимална интеракција на учениците;
- ▶ планирање и користење соодветен индивидуален и диференциран пристап во наставата;
- ▶ договорот како ќе се однесуваат на час при евентуални непредвидливи ситуации.

6.3.2.2. Активности (форми, методи и техники) што се планираат и се користат во организирањето и реализирањето на наставата за развивање интеркултурна компетентност кај учениците

За да се постигнат вистински промени во ставовите, знаењето и способностите и вештините на учениците, односно, развивањето на интеркултурните компетенции најсоодветен педагошки пристап е искуственото учење или „учење преку работа“. Овој пристап вклучува искуство, споредување, анализа, рефлексција, односно кооперативно / заедничко работење и проектна работа.

Користењето методи и техники кои ги поттикнуваат учениците активно да се вклучат во стекнувањето искуство, откривање / истражување, анализа, споредба и соработка, се многу ефикасни, бидејќи ги ангажираат учениците и влијаат врз нивниот интелектуален, емоционален и физички потенцијал. Ваквиот пристап во учењето и поучувањето го промовира развојот на интеркултурните компетенции без оглед на тоа дали се работи за наставен предмет со статус на задолжителен наставен предмет или избран наставен предмет.

При кооперативно / заедничко учење, или работа во тим / група, учениците се индивидуално одговорни за нивното учење, но исто така и за работата на групата. Тимската работа гарантира соработка меѓу членовите на групата, што доведува до подобрени социјални вештини.

За да се создаде средина со позитивна клима за заедничко работење или работење во групи, учениците треба да се чувствуваат безбедно и пријатно. Методите и активностите кои помагаат за развивање на интеркултурните компетенции треба да бидат јасни за да може учениците да почувствуваат дека се поддржувани и мотивирани да работат заедно. За да бидат ефикасни, учениците коишто учествуваат во заеднички / групни задачи треба да бидат почитувани, внимателни, искрени и емпатични.

Ова се методите коишто може да се искористат за развој на интеркултурната компетентност за сите:

- ▶ истражувачко учење со цел мотивирање на ученикот / ученичката и зголемување на неговото / нејзиното чувство на одговорност за резултатите од сопствениот процес на учење;
- ▶ учење насочено кон проекти (развој на стратегии за преговарање за различноста и разликата, како што е развој на специфични вештини за надминување на јазичните бариери во интеркултурна средина, којашто е потребна за интеракција и преговори);
- ▶ учење да се соработува во групи и тимови (да соработуваме едни со други, на пример, преку заемна помош каде што секој придонесува со своите „силни“ страни);
- ▶ учење преку дискусија за позиции и ставови;

- ▶ играње улоги (преземање и експериментирање со нови позиции во конфликти, како средство за подигање на свеста и развој на дистанцирање и емпатија за улоги);
- ▶ користење осмислени текстови (како раскази, бајки, песни) со интеркултурни аспекти, кои го стимулираат создавањето на привремениот свет, или создавање на такви текстови за симболично справување со конфликтите.

Интеркултурното образование „не може да се постигне во училищата, преку дидактички пристап сличен на оној за компетенциите поврзани со конкретен наставен предмет“. (Совет на Европа 2003:20). Тие се развиваат врз основа на директна практика и лични искуства што ги имаме кога „живееме и учиме заедно“ и учиме да соработуваме едни со други со учтивост и почит, емпатија, добри манири, грижа и добротворни намери.

Во прилог се дадени неколку видови активности во кои се користени горенаведените методи и пристапи на работа кои потенцираат повеќе перспективи (прилог 3).

6.3.3. Организација на заеднички наставен час

Постојат различни начини на организирање и структурирање на наставата, особено кога се работи за настава на два јазика. Треба да се земат предвид многу фактори, на пример да се детектира „степенот“ на разделеност на учениците и можностите за нивна соработка и интеракција со соучениците. На пример, колку и кои ученици го познаваат јазикот на другиот и тие да се постават како лидери на помалите групи кои ќе работат на проектни задачи.

При организација на наставата важно е:

- ▶ содржината да се подели на помали целини и редоследно да се појават од поедноставни кон посложени содржини;
- ▶ материјалот да се презентира во мали „порции“ на двата јазика, наизменично;
- ▶ неопходно е ресурсите за учење да се обезбедат на двата јазика;
- ▶ времето за реализирање на часот треба добро да се организира (воведен дел, главен дел и завршен дел);
- ▶ наставниците добро го планираат начинот на давање инструкции и насоки.

6.3.4. Реализирање заеднички часови

При реализирањето заеднички час, наставниците со нивното однесување и со начинот на комуникација треба да обезбедат релаксирана атмосфера за да може секој ученик да се чувствува удобно и безбедно.

Презентацијата, давањето инструкции, давањето повратна информација секогаш треба да го следат следниот редослед: почнува наставникот 1 на еден јазик, дава една информација. Продолжува наставникот 2 на другиот наставен јазик, ја дава истата информација и продолжува со друга информација, потоа следи наставникот 1 со дополнителната информација дадена претходно од наставникот 2 и нова информација итн.

За време на часот, важно е да се води грижа за следните работи:

- ▶ секој наставник активно да ги слуша учениците;
- ▶ секој наставник да ги поттикнува сите ученици слободно да се искажуваат;
- ▶ наставниците да ги поттикнуваат сите ученици меѓусебно да соработуваат;
- ▶ новата информација не треба секогаш прво да ја слушаат учениците од истиот наставен јазик;
- ▶ во текот на часот, да не се преведува, туку да се парафразира;
- ▶ наставниците постојано да имаат ист пристап кон сите ученици и да водат сметка за поголема интеракција меѓу учениците;
- ▶ проектните задачи да се изработуваат во „мешани“ помали групи ученици;
- ▶ наставниците постојано да имаат ист пристап кон сите ученици (ова важи подеднакво и кога треба учениците да се пофалат или да им се даде повратна информација);
- ▶ евиденцијата за постигнувањата на учениците ја водат двајцата наставници заедно за сите ученици од целата група;
- ▶ да се постигнат планираните резултатите од учењето / целите на наставниот час предвидени од наставната програма.

6.3.5. Реализирање заеднички часови на далечина

Наставата на далечина (онлајн) се користи и во случај на заедничките наставни часови. При реализирање заеднички часови на далечина се користат насоките дадени во [Упатството за методика на наставата на далечина во основното и средното образование](#)³⁸. Во документот се дадени конкретни насоки за подготовка и планирање на заедничките часови на далечина, организирање на заедничките часови на далечина, реализирање на ваквите заеднички часови, како и постапката за формирање групи ученици за реализирање заеднички час, преку Националната платформа за учење на далечина (НПУД) и директно преку „мајкрософт тимс“ (Microsoft Teams).

[Самооценувањето на заедничкиот наставен час](#) го вршат заедно двајцата наставници по одржаниот заеднички наставен час. Самооценувањето, всушност, е одраз на ефикасноста, ефективностa и одржливоста на севкупните активности за време на часот коишто се преземени за да постигнат предвидените резултати од учењето за предметот или за развивање на интеркултурните компетенции. Рефлексијата им овозможува на наставниците да ги согледаат сите потешкотии со кои се соочиле при реализацијата на секој сегмент од наставата (учењето, поучувањето и оценувањето) во текот на одделните часови во денот и сознанијата за тоа да ги земат предвид во планирањето за да обезбедат надминување на евентуалните слабости во наставата. Тоа подразбира промена и во планирањето на наредните часови, на пример со методите и формите на работа за да се постигне поголема соработка и интеракција помеѓу учениците, користење на чувствителни материјали од аспект на интеркултурата.

6.3.6. Вреднување на учениците според развиеноста на интеркултурните компетенции

Реализирањето заеднички часови има за цел засилување на интеркултурните компетенции. Планирањето и спроведувањето на активностите за развој на интеркултурните компетенции обично е придружено со оценување. Оценувањето, во контекст на овој документ, е мерење или систематско следење на ученикот во однос на степенот на владеење на интеркултурната компетентност.

Оценувањето честопати е поврзано со тестови, но има многу други видови инструменти што треба да се користат при оценувањето (на пример, портфолија и дневници за ученици), коешто може да биде спроведено од наставникот / наставниците, од самите учениците (се самооценуваат) или оценувањето да го вршат нивните соученици.

Бидејќи интеркултурната компетентност е комбинација на ставови, знаење и разбирање, вештини и активности, вреднувањето треба да содржи аналитичко и

³⁸ <https://www.bro.gov.mk/wp-content/uploads/2021/03/Upatstvo-za-metodika-za-nastava-na-dalecina-1.pdf>

мерно / описно вреднување на изведбени активности, индивидуално или заедно со други ученици.

Вреднувањето треба да обезбеди податоци за тоа дека учениците и наставниците обрнуваат сериозно внимание на интеркултурните компетенции и ги вклучуваат во планирањето и реализацијата на наставната програма, како и во нивните повратни информации до учениците.

Вреднувањето на постигнувањата на учениците се врши согласно со поставените критериумите за оценување од страна на стручниот актив на училиштето за наставниот предмет и / или критериумите поставени од двајцата наставници коишто ги реализираат заедничките часови.

Освен поставените критериуми за постигнување на резултатите од учење / целите пропишани во наставната програма, наставниците коишто водат заеднички часови треба да изготват и заеднички критериуми за вреднување на интеркултурните цели / резултати од учењето, коишто треба да се исполнат како резултат на заедничките наставни часови.

Формативното и сумативното оценување на учениците го вршат двајцата наставници. Вреднување и оценување на остварувањето на интеркултурните цели / резултати од учењето планирани како резултат на заедничките часови, го вршат двајцата наставници во рамките на заедничкиот наставен предмет.

ПРИЛОЗИ

ПРИЛОГ 1 - ИЗВЕШТАЈ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА ЗАЕДНИЧКИОТ ЧАС

ПРИЛОГ 2 - УЛОГАТА И ЗАДАЧИТЕ НА ОПШТИНИТЕ И ГРАДОТ СКОПЈЕ
ВО ПОДДРШКАТА НА УЧИЛИШТАТА ДА ОРГАНИЗИРААТ
ЗАЕДНИЧКИ НАСТАВНИ ЧАСОВИ

ПРИЛОГ 3 - ВИДОВИ АКТИВНОСТИ ЗА СОГЛЕДУВАЊЕ ОД ПОВЕЌЕ
ПЕРСПЕКТИВИ

Министерство за образование и наука - Биро за развој на образованието
Ministria e Arsimit dhe Shkencës - Buroja e zhvillimit të arsimit
Ministry of Education and Science - Bureau for Development of Education

Центар за стручно образование и обука
Qendra për Arsim Profesional dhe Trajnim
Vocational Education and Training Centre

ПРИЛОГ 1 - ИЗВЕШТАЈ ЗА СЛЕДЕЊЕ НА ЗАЕДНИЧКИОТ ЧАС

ИЗВЕШТАЈ

од следење заеднички наставен час на далечина (онлајн)

Советник: _____

Институција: _____

ЕВИДЕНТЕН ЛИСТ ЗА ПОСЕТА НА ЗАЕДНИЧКИ НАСТАВЕН ЧАС

Датум на посета:
Училиште:
Општина:
Наставен предмет:
Наставна единица:
Паралелка / паралелки :
1.
2.
Вкупен број ученици: Паралелка 1 - Паралелка 2 - Вкупно ученици:
Број на ученици кои присуствувале на часот, по пол
1. Женски _____
2. Машки _____
Јазик / јазици на кој / кои се изведува наставата во паралелките коишто го реализираат заедничкиот час:
1.
2.
Име и презиме на наставникот / наставниците:
1.
2.

Легенда за пополнување на исполнетоста на критериумите:

- 3 = Да, индикаторот е постигнат во целост
- 2 = Делумно, индикаторот е постигнат до одреден степен
- 1 = Не, индикаторот не е постигнат
- 0 = Индикаторот не е соодветен за активноста на часот

КРИТЕРИУМИ ЗА ВРЕДНУВАЊЕ НА ЗАЕДНИЧКИОТ ЧАС

ПЛАНИРАЊЕ И ПОДГОТОВКА НА ЗАЕДНИЧКИОТ ЧАС

1. Активности за планирање и подготовка	3	2	1	0
1.1 Планирањето е заеднички изработено од наставниците од различни наставни јазици кои го реализираат заедничкиот наставен час.				
1.2 Планирањето на заедничкиот час произлегува од долгорочното / среднорочното планирање на заедничките часови.				
1.3 Планирани се меѓупредметни / трансверзални цели / резултати од учењето што овозможуваат развивање интеркултурни компетенции.				
1.4 Планираните цели / очекуваните резултати за наставниот час за интеркултура се јасни и конкретни.				
1.5 Предвидено е користење современи форми, методи и техники на поучување кои овозможуваат меѓусебна поддршка и соработка на учениците од различните паралелки.				
1.6 Планирано е спроведување заеднички активности (во група, парови итн.), притоа почитувајќи ги критериумите за балансиран групи ученици и користејќи ги јазиците на кои учениците ја следат наставата.				
1.7 Подготвени се потребните ресурси, дидактички материјали за спроведување / постигнување на целите / очекуваните резултати од заедничкиот час (работни листови на јазиците на кои се реализира часот итн.).				
1.8 Планирани се активности за учениците (задачи / вежби за ученици) што придонесуваат за нивно заедничко работење и за јакнење на интеркултурноста.				
1.9 Планирани се активностите за секој наставник поединечно во однос на поучувањето (еднакво користење на јазиците при давање инструкции и парафразирање).				
1.10 Планираните активности за секој дел од часот (воведен, главен и завршен дел) се усогласени со потребите, интересите, културната припадност на учениците.				
1.11 Планирани се заеднички изработки / активности надвор од заедничкиот час (проектна задача, истражување...) како домашна работа со цел обезбедување одржливост.				
1.12 Планирани се критериуми за вреднување на интеркултурните цели / резултатите од учење што се постигнуваат на заедничкиот наставен час.				
1.13 Обезбедени се сите предуслови за безбедно спроведување на заедничкиот час (заштита и од физички и од психички аспект)				

ОДРЖУВАЊЕ ЗАЕДНИЧКИ ЧАС

2. Активности на наставникот во текот на реализирањето на заедничкиот час	3	2	1	0
2.1 Наставниците ги информираат учениците за целите / резултатите од учењето за наставниот предмет и трансверзалните цели на интеркултурализмот на начин разбирлив за учениците.				
2.2 Наставниците ги користат планираните форми, методи и техники на работа за обезбедување заедничка работа на учениците (работа во балансираните групи ученици од двете паралелки).				
2.3 Наставниците, при поделба на учениците во групи и парови, водат сметка за еднаква застапеност на учениците по етнички / јазичен и полов состав.				
2.4 Наставниците еднакво и наизменично ги застапуваат / користат двата јазика во текот на часот.				
2.5 Во текот на поучувањето, наставниците соодветно парафразираат на другиот јазик, предаваат, даваат насоки за работа во групи и парови, даваат повратна информација за сите ученици и на група ученици.				
2.6 Наставниците покажуваат висок степен на познавање на предметните содржини и разбирање од аспект на интеркултурализмот.				
2.7 Наставниците претставуваат пример / модел на интеркултура за учениците (меѓусебно почитување, соработка и заемно дополнување).				
2.8 Наставникот користи дидактички материјали (текстуални, илустрирани, дигитални), согласно со планирањето на јазиците на наставата на заедничкиот час.				
2.9 Во воведниот дел од часот се спроведуваат активности за меѓусебно запознавање / прифаќање на учениците од различни паралелки (доколку се работи за првите пет часа).				
2.10 Спроведувањето на планираните активности придонесува за јакнење на интеркултурноста и меѓусебно запознавање.				
2.11 Наставниците извлекуваат заклучоци / резимираат заедно со сите ученици, водејќи сметка сите еднакво да дадат придонес во извлечениот заклучок.				
2.12 Наставниците проверуваат дали учениците разбрале што треба да работат на час.				
3. Активно учество на учениците на заедничкиот наставен час	3	2	1	0
3.1 Учениците учествуваат активно во аргументирани и конструктивни дискусии за целта / резултатот од учењето, при што им е обезбедено учество на сите ученици во текот на заедничкиот час.				
3.2 Учениците си помагаат и се поддржуваат еден со друг без разлика на јазикот на кој ја следат наставата.				
3.3 Учениците слушаат со внимание при поучувањето од страна на наставниците, без разлика на јазикот на кој предаваат.				

3.4. Слушаат со внимание при учење заедно со соучениците, без разлика на јазиците на кои се обраќаат соучениците.				
3.5. Поставуваат прашања на својот јазик (на наставникот или на соученикот) поврзани со успешното спроведување на активностите од заедничкиот час.				
3.6. Фокусирани се на извршување на заедничката задача / учењето со соучениците во мешани / балансираны групи ученици.				
3.7. Учениците го прифаќаат успехот од завршената работа на сите членови од групата како заеднички.				
3.8. Учениците објективно се оценуваат меѓусебно за исполнетоста на задачата согласно со барањата на наставникот, а не според припадноста на паралелката и на наставниот јазик.				
4. Поучување во текот на заедничкиот час	3	2	1	0
4.1. Во текот на заедничкиот час наставниците покажуваат флексибилност и ги приспособуваат наставните методи и темпото на работа според можностите на учениците.				
4.2. Се посветува време за објаснувања на двата јазика, како и на индивидуалните потреби на секој ученик.				
4.3. Активностите на наставникот за секој дел од часот се усогласени со можностите, потребите, културната припадност и други разлики меѓу учениците.				
4.3. Соодветно се поддржуваат учениците со посебни потреби вклучени во заедничкиот час.				
4.4. Во текот на часот наставникот ја следи интеракцијата на учениците.				
4.5. Ја насочуваат работата на учениците кон резултатите од учење на предметот исто колку и на трансверзалните интеркултурни резултати од учењето.				
4.6. Во завршниот дел од часот се резимира сработеното и постигнатото и од аспект на интеркултурата.				
4.7. Се проверува постигнувањето на очекуваните резултати за интеркултура со соодетна завршна активност.				
5. Следење, вреднување и оценување на постигнувањата на учениците	3	2	1	0
5.1. Наставниците ги запознаваат учениците со критериумите за вреднување на нивниот напредок и од аспект на интеркултурноста ³⁹ .				
5.2. Наставниците користат различни постапки и инструменти за следење на работата и постигнувањата на учениците, вклучувајќи и мерења на индикатори / критериуми за знаењата, вештините и ставовите од интеркултурата.				

³⁹ Стандарди за интеркултура и националните стандарди ставени во новите наставни програми. www.bro.gov.mk

5.3 Во текот на часот, наставниците постојано им даваат усни повратни информации на учениците на јазиците на кои се реализира заедничкиот час.				
5.4 Наставниците имаат евиденција за следењето и контролата на напредокот на ученикот и од аспект на стекнување знаења за интеркултура.				
5.5 Наставникот го зема предвид врсничкото оценување на учениците и притоа води сметка за тоа учениците да се во мешан состав според наставниот јазик.				
5.6 Инструментите и техниките за следење на постигнувањата на учениците овозможуваат вреднување на напредокот на секој ученик и од аспект на развивање на интеркултурните знаења.				
6. Клима во училницата каде што се реализира заедничкиот час	3	2	1	0
6.1 Наставниците покажуваат почит кон учениците.				
6.1.1 Учениците можат да го изразат своето мислење на јазикот на кој ја следат наставата (мајчин јазик).				
6.1.2 Наставниците ги слушаат учениците со внимание и не ги прекинуваат без разлика на која етничка група ѝ припаѓа ученикот и / или јазикот на кој дискутираат / одговараат / објаснуваат учениците.				
6.1.3 Наставниците покажуваат почит кон мислењата на секој ученик на заедничкиот час.				
6.1.4 Наставниците ги земаат предвид потребите и интересите на секој ученик при реализирањето на наставата.				
6.1.5 Наставниците не го коментираат изгледот на учениците.				
6.1.6 Наставниците не даваат коментари кои стигматизираат.				
6.1.7 Наставниците не прават разлика помеѓу учениците врз основа на нивните карактеристики (етничка припадност, припадност на група / паралела и др.).				
6.1.8 Наставниците ги третираат сите ученици рамноправно, при што сите ученици се доживуваат подеднакво значајни.				
6.2. Наставниците промовираат заемно почитување и соработка меѓу учениците.				
6.2.1 Однесувањето на учениците е според воспоставени правила за позитивно однесување на заеднички час донесени заедно со учениците. ⁴⁰				
6.2.2 Одговорите на учениците се почитуваат (без разлика на јазикот на кој зборува ученикот) и не се критикуваат од страна на другите ученици.				

⁴⁰ Утврдени се правила (кодекс) на однесување за сите ученици на заеднички час.

6.3. Наставниците ја поддржуваат / поттикнуваат самодовербата кај учениците.				
6.3.1 Даваат конструктивни повратни информации за напредокот на учениците од аспект на интеркултурните вештини и ставови.				
6.3.2 Даваат повратни информации со кои се истакнува напорот и трудот на учениците за учење во мешани групи.				
6.3.3 Позитивно се изразуваат за можностите / способностите на ученикот за јакнење на интеркултурноста.				
6.2.4 Учесниците се поттикнуваат меѓусебно да соработуваат за постигнување на заедничката цел независно од нивната етничка / јазична припадност.				
6.2.5 Иконографијата во училница на соодветен начин ја претставува етничката, религиозната и културната припадност на учениците од заедничкиот час.				
АНАЛИЗА ПО РЕАЛИЗИРАЊЕТО НА ЗАЕДНИЧКИОТ ЧАС				
7. Дискусија по спроведувањето на активноста	3	2	1	0
7.1 Наставниците се свесни за (не)постигнувањето на целите / резултатите од учење на заедничкиот час.				
7.2 Наставниците ги детектираат причините за евентуалното непостигнување на целите / резултатите од учењето или евентуалните пропусти за време на заедничкиот час.				
7.3. Наставниците ја споделуваат одговорноста за (не)успехот.				
7.4. Воочливо е постоењето континуитет во процесот на водење на заедничките наставни часови.				
7.5 Усната самоевалуација на заедничкиот час од наставниците се прави со меѓусебно почитување на мислењето и ставовите и без доминација.				
7.6 Наставниците прават анализа и даваат предлози за подобрување на планирањето и реализирањето на заедничките часови.				
7.7 Наставниците даваат предлози за подобрување на комуникацијата, мотивацијата и климата во училницата.				

Реализирање настава на далечина⁴¹

1. Планирање на наставниот час на далечина	3	2	1	0
1.1 Наставниците имаат одредено и подготвено дигитални дидактички алатки, како и соодветни алтернативи доколку одредена алатка не функционира за време на часот.				
1.2 Наставниците имаат направено избор и / или осмислено соодветни дигитални ресурси и материјали, во кои се почитуваат принципите на интеркултурност.				
1.3 Наставниците водат грижа сите ресурси што ги користат на часот да бидат проверени и безбедни од аспект на интеркултурноста, заштитата на личните податоци на наставникот и на учениците.				
1.4 Наставниците им имаат однапред доставено / обезбедено материјали на учениците потребни за подготовка на заедничкиот час на далечина.				
1.5 Наставниците имаат однапред испланирано користење асинхрони и синхрони активности за постигнување на целите / резултатите од учењето за интеркултурата.				
2. Клима за време на наставниот час на далечина	3	2	1	0
2.1 Наставниците ги следат и ги проверуваат интересот и фокусираноста на учениците за време на заедничкиот час на далечина.				
2.2 Наставниците го поттикнуваат заедничкото / колаборативното учење на учениците преку соодветни дидактички дигитални алатки.				
2.3 Наставниците водат грижа за социо-емоционалните аспекти на учењето на заеднички час од далечина (водат грижа за добросостојбата на сите ученици, ја следат емоционалната состојба и сл.).				
3. Реализирање наставен час на далечина	3	2	1	0
3.1 Наставниците го користат часот на далечина за дискусија, објаснување и заклучоци што придонесува за јакнење на интеркултурноста.				
3.2 Часот на далечина се одвива според предвидените чекори во планирањето од аспект на реализирање на заедничкиот час на далечина.				
3.3 Наставниците користат соодветни дигитални алатки за проверка на разбирањето и постигнувањето на учениците на интеркултурните резултати од учењето.				

⁴¹ Овој дел се пополнува доколку посетениот час се одвива на далечина.

СОГЛЕДУВАЊА И ПРЕПОРАКИ

1. Наоди на советникот⁴² за преземените активности на наставникот / наставниците и училиштето за подобрување на наставата со вклучување мешана група ученици (максимум 300 збора):

2. Повратни информации дадени на наставниците за време на посетата (совети, препораки и сл.) (максимум 300 збора):

2.1 Планирање на заедничкиот час (максимум 300 збора):

2.2 Реализирање на заедничкиот час (максимум 300 збора):

2.3 Активно учество на учениците на час (максимум 300 збора):

2.4 Поучување во текот на часот (максимум 300 збора):

2.5 Оценување на учениците (максимум 300 збора):

2.6 Клима во училницата (максимум 300 збора):

⁴² Врз основа на посетата на часот и информации добиени од разговорите со наставникот / наставниците, стручната служба и директорот на училиштето.

Прилог 2. Улогата и задачите на општините и Градот Скопје во поддршката на училиштата да организираат заеднички наставни часови

Со процесот на децентрализација и пренесување на дел од надлежностите во сферата на образованието од централно на локално ниво, општините и Градот Скопје презедоа и дел од одговорностите за демократизирање на општеството. Имено, во рамките на своите законски надлежности, општините и Градот Скопје имаат обврска да создадат услови за интегрирано, интеркултурно образование. Но, ако се има предвид фактот дека надлежностите на општините и Градот Скопје во прв ред се поврзуваат со финансирање и администрирање на училиштата и создавање соодветни физички услови за работа, легитимно се отвора прашањето **каква е улогата на општината во организирањето заеднички наставни часови** во своите училишта во рамки на редовниот наставен процес. Или, има ли општината **механизми за постапување** при осмислување на наставниот процес во училиштата?

Врз основа на Законот за локална самоуправа, секоја општина има можност да изготви сопствени програмски и стратегиски документи преку кои ќе ја зацврсти својата улога во создавањето и спроведувањето на образовните политики во согласност со локалните потреби и визији за развој на образованието и заедницата во целина. Оттука, секоја општина која има за цел да ја унапредува меѓуетничката интеграција во образованието неопходно е своите образовни политики да ги преточи во конкретни активности и задачи во рамките на:

1. повеќегодишните стратегиски документи за унапредување на меѓуетничката интеграција, кои ќе обезбедат одржливост и развој на донесените политики, и
2. годишните програми за работа во областа на образованието

1. Стратегиите за унапредување на меѓуетничката интеграција во образованието и младинското учество (во понатамошниот текст: Стратегија) претставува добра практика на општините за поддршка и спроведување наставни и воннаставни активности во училиштата и на ниво на локалната заедница. Стратегиите⁴³ претставуваат законски дефинирана платформа во рамки на која може да се развиваат иницијативи, меѓу кои и за реализирање заеднички часови на ученици кои учат на различни наставни јазици. Донесувањето на овој стратегиски документ за општините и Град Скопје и за училиштата мора да се одвива со почитување на принципот на транспарентност и инклузивност, односно со вклучување на сите релевантни чинители: училиштата, општинските служби

⁴³ Локални стратегии за меѓуетничка интеграција во образованието и младинско учество што поддржуваат спроведување наставни и воннаставни активности во училиштата се поддржани во 45 општини од страна на Проектот на УСАИД за меѓуетничка интеграција на младите во образованието (МИМО), реализирани од МЦГО, од кои во период 2019 - 2020, донесени се стратегии во 30 општини (Град Скопје, Куманово, Гостивар, Бутел, Струмица, Тетово, Свети Николе, Кавадарци, Струга, Прилеп, Велес, Долнени, Врапчиште, Пробиштип, Гевгелија, Охрид, Ресен, Боговиње, Старо Нагоричане, Неготино, Аеродром, Центар, Чаир, Гази Баба, Сарај, Ѓорче Петров, Кочани, Босилово, Берово, Веница), додека во текот на 2021 година, овој процес се спроведува во уште 15 општини во државата (Дојран, Радовиш, Чашка, Штип, Желино, Кичево, Василево, Богданци, Кисела Вода, Карпош, Битола, Шуто Оризари, Маврово и Ростуше, Дебар, Студеничани).

за образование, советот на општините, градоначалниците, претставниците на невладиниот сектор и др. со што ќе се обезбеди широка поддршка за спроведување на иницијативата, а во склад со карактеристиките и потребите на општините и училиштата и нивните потенцијали за менување и развој. Постапката за донесување на Стратегијата вообичаено се случува во неколку фази:

1. Формирање Општинска комисија за унапредување на меѓуетничката интеграција во образованието и младинското учество со цел планирање, поддршка, спроведување и следење на активностите за меѓуетничка кохезија во училиштата, со акт кој го донесува градоначалникот на општината. Во Комисијата учествуваат членови од редот на општинската администрација, советот на општината, директорите на училиштата, координаторите на тимови за училишна интеграција (ТУИ), училишните одбори и советите на родители.
 2. Комисијата, или работната група избрана од неа, го изработува стратегискиот документ - **Стратегијата за унапредување на меѓуетничка интеграција во образованието и младинското учество**. Составен дел на Стратегијата е и Акцискиот план за нејзино спроведување, кој освен специфични општински активности и иницијативи нужно вклучува и елементи од годишните училишни планови за меѓуетничка интеграција. Оваа комисија го спроведува и **Планот за мерење на постигнувањата и процена на спроведувањето** на Акцискиот план на Стратегијата.
 3. По усвојување на Стратегијата од страна на советите на општината, следи важен период на детално запознавање и информирање на училиштата со проектираните цели и задачи на планот на унапредување на меѓуетничката соработка од страна на одговорните лица за образование во општинската администрација. На овој начин, во партнерски однос и директна комуникација се извршуваат планираните активности и се дава можност училиштата навремено да ги спроведат подготвителните активности во своите училишни средини.
2. Годишната програма на општината за работа во областа на образованието е документ во кој општината планира конкретни проекти и активности кои ќе се преземат за остварување на утврдените цели, меѓу кои и целта за поврзување на учениците со различна етничка припадност преку заедничко реализирање на редовните наставни часови. Во овој програмски документ општината ги бележи своите приоритетни подрачја на делување и потребните финансиски средства за да се спроведат. Оттука е неопходно градоначалникот и општинската администрација тесно да соработуваат со училиштата за да се предвидат конкретните активности и средства што ќе се преземаат во секое училиште засебно.

Обезбедување финансиска поддршка на спроведувањето на заедничките наставни активности

За успешна примена на своите образовни политики коишто се темелат врз стратегиски програмски документи, неопходно е општината да обезбеди соодветни финансиски средства во своите буџети, како едногодишни така и повеќегодишни. Финансиската поддршка за спроведување на активностите за реализирање на заедничките часови и на останатите форми на меѓуетничко поврзување и соработка се обезбедува на два начина:

- ▶ во рамки на основните буџети на општините и
- ▶ преку распределба на блок-дотациите на училиштата

Програмирањето и буџетирањето се процеси кои се одвиваат паралелно, во рамки на утврдени механизми и законски процедури. На овој начин се обезбедуваат основните претпоставки за воспоставување и промоција на меѓуетничката кохезија, преку наставните и воннаставните заеднички активности на учениците со различна етничка припадност.

Што треба, всушност, да се испланира во рамки на процесите на програмирање и буџетирање на заедничките наставни активности?

- ▶ Заедничките часови треба да бидат дел од програмските документи на општината од една страна, но истовремено треба да бидат пресликани и во годишните програми за работа на училиштата, а потоа и во организација на наставниот процес во училиштето (во смисла на усогласување на распоредот на работа на наставниците, бројот на часови или процентот на реализација на наставните планови и програми преку заеднички часови пред почетокот на наставната година и сл.).
- ▶ Општината има улога во планирање на финансиски средства на соодветни ставки **во својот основен буџет**, како поддршка на процесот на реализирање и промоција на заедничките часови во училиштата. Општината има улога и во **распределбата на средствата од блок-дотацијата** на училиштата, коишто ги префрла централната власт. Имено, врз основа на соодветна процедура општината има можност да поддржи училишни финансиски планови кои предвидуваат средства за поттикнување и поддршка на активностите за меѓуетничката комуникација и интеракција (за заеднички активности, наставни помагала, промоции, екскурзии, ИТ-опрема и слични, вклучително и на заедничките наставни часови кои „a priori“ вклучуваат интерактивни форми и методи на работа).

Тука особено е важно да се истакне дека овој процес треба да го следи целосна транспарентност и навремена информираност на сите вклучени страни. Исто така, значајно е локалните власти да покажат капацитет за партнерски однос со училиштата кој ќе овозможи заеднички да се планираат и да се усогласуваат

потребните документи, навремено да се подготват наставниците и учениците - учесници во заедничките часови, да се информираат нивните родители, а со тоа заеднички да се дели визијата и одговорноста за поставените цели и придобивки од овие активности. Овој принцип на работа претставува важен ресурс за препознавање и решавање на проблемите во процесот на спроведување, кој следи по утврдување на програмските документи и организациски претпоставки. Соработката меѓу општината и училиштата треба да се базира врз следниве принципи на работа: заемна доверба; инклузивност и размена на мислења; транспарентност; одговорност и еднаквост. Всушност, меѓуетничката интеграција и почитувањето на правата и различностите на „другиот“ може да се унапредуваат само во демократски амбиент во чие создавање учествуваат сите инволвирани субјекти кои имаат различни улоги и одговорности.

Улогата на општините и Град Скопје во спроведувањето на заедничките наставни часови

Фази на реализирање на заедничките наставни часови:

- ✓ Подготвителна фаза – период пред почеток на учебната година
- ✓ Фаза на спроведување – во текот на учебната година
- ✓ Фаза на следење и процена – од почетокот на активностите како процесна процена и по нивното завршување, на крај учебната година, кога се оценуваат резултатите од спроведувањето

Подготвителна фаза треба да го опфати периодот пред почетокот на учебната година. Вообичаено треба да отпочне со средба меѓу одговорните лица за образование на општината и директорите и координаторите на ТУИ на училиштата, кои потенцијално би се вклучиле во заедничките часови. Главен критериум за избор на училишта во кои ќе се оржуваат заеднички часови е подготвеноста на директорот на училиштето и на наставниците да отпочнат нов процес на поврзување и интеракција на учениците кои учат на различен наставен јазик во рамки на редовните наставни часови. Важни елементи на оваа подготвеност се јасно изразениот интерес за учество и доброволното пријавување на наставниците. Секако дека соочувањето со овој предизвик подразбира нивна детална упатеност во претходно споменатите образовни политики изготвени на ниво на општина и на ниво на училишта и мотивираност за развивање соодветни вештини, компетенции и ставови за работа во хетерогени паралелки од аспект на јазикот на кој се образуваат учениците. За оваа цел можат да се користат разни прашалници за процена на ставовите и мотивираноста на директорот и на наставниците да спроведат ваков вид настава. Општинските претставници од самиот почеток ја имаат улогата на промотори на политиките на интеркултурно интегрирано образование и активни поддржувачи на активностите на училиштата од почетокот на носењето одлуки за учество до реализирањето на часовите.

По изборот на училиштата, следат следниве активности кои се случуваат во училиштата во постојана консултација со општината, а тоа се:

- ✓ избор на предмети коишто учениците ќе ги изучуваат заеднички - предност имаат предмети чие изучување подразбира поголема интерактивност во наставниот процес, а помала обемност на теоретскиот материјал, односно предметите коишто се изучуваат со методи и техники кои бараат помалку вербалност во наставта, како што се: ликовно образование / уметност, музичко образование / уметност и здравствено образование / спорт и спортски активности, странски јазици, и практична настава (во средното стручно образование);
- ✓ избор на наставници кои ќе ги водат овие часови и кои поседуваат соодветни компетенции и самодоверба во своите наставни вештини за менаџирање наставен час којшто е сензитивен од повеќе аспекти;
- ✓ изготвување план и распоред на реализирање на заедничките часови во рамки на генералниот распоред за работа на наставниците;
- ✓ вклучување на претставниците на тимовите за училишна интеграција во пружање активна поддршка и подготовка на наставниците за изведување на заедничките часови: организирање консултативни средби и почетни обуки на наставниците;
- ✓ информирање и обезбедување поддршка од училишниот одбор, кој ја усвојува годишната програма за работа на училиштата, од страна на директорот на училиштето во врска со планираните заеднички часови;
- ✓ информирање на целиот колектив и сите членови на училишната заедница (наставничкиот совет, администрацијата и техничкиот персонал) од страна на директорот и ТУИ;
- ✓ подготовка на сите инволвирани субјекти за правилно информирање на родителите на учениците кои ќе учат во паралелки кои имаат заеднички часови;
- ✓ сумирање на состојбите и консултација со општинските претставници за тековните предизвици.

Фазата на спроведување трае најдолго, односно во текот на сите месеци на изведување на наставата. Со отпочнување на учебната година, согласно со утврдениот распоред, отпочнува реализирањето на заедничките часови. Часовите се реализираат со следење и со помош на консултативна и советодавна поддршка од страна на советниците на БРО и ЦСОО. Во оваа фаза, улогата на општината е да пружа активна поддршка во сите аспекти од спроведувањето на заедничките наставни активности и преку редовни средби и консултативни состаноци со директорот и со координаторот на училиштето, да ги открие проблемите и да изнајде начини тие да се надминат. Во извесна смисла општината има улога на медијатор меѓу сите инволвирани страни и чинители, идентификувајќи ги

потребите на учениците, наставниците и родителите и обезбедувајќи логистичка и финансиска поддршка. Ваквата вклученост на општината влијае во градењето системска поддршка на училиштата кои активно ја унапредуваат меѓуетничката интеракција меѓу младите, а влијае и на нивната мотивираност да се вклучат во образовните реформи на училишниот амбиент, во училниците, отсликувајќи го мултикултурниот и мултиетничкиот карактер на општеството.

Во текот на сите месеци на реализација особено е важно општината да иницира и да спроведе разни активности за промоција на овие часови пред пошироката јавност. Да воспостави практика на создавање видливост на овие процеси во училиштата преку постојано информирање на стручните тела и форуми, во средствата за јавно информирање, преку организирано претставување и наградување на наставниците и нивната работа во советите на општините и пред пошироката јавност. Да обезбеди континуирана афирмација на учениците и училиштата преку својата веб-страница, преку социјалните мрежи, на седниците на Комисијата за образование, преку обраќањето на градоначалникот по донесените годишни извештаи на училиштата, на радио и ТВ-каналите и интернет-портале. Атрактивна форма на поддршка е изготвување посебен профил на социјалната мрежа Фејсбук од страна на општинската Комисија за унапредување на меѓуетничката интеграција за училиштата, каде што редовно ќе се ажурираат информации за спроведените активности за меѓуетничка интеграција и заеднички наставни часови. Афирмација на заедничките часови преку продукција на мултимедијални интернетски содржини и сл.

Фазата на следење и процена вообичаено се спроведува по завршување на наставната година. Општината, во соработка со училиштата и носителите на проектот, треба да започне постапки за процена на резултатите од реализацијата. За таа цел се користат соодветни прашалници и анкети за да се добијат податоци за степенот на засилување на интеракцијата меѓу учениците и меѓу наставниците, за задоволството од учество во вакви часови, како и податоци за постигнатиот степен на знаење преку предметните оценки, податоци за подобрување на компетенциите на наставниците преку колегијална работа и соработка. Истовремено како начин на процесен следење и процена (преку постапки за систематско набљудување, интервју и други техники) може да се следи и да се оцени успехот со кој наставниците се справуваат со конфликтни ситуации, иницијативноста на учениците, атмосферата за работа во училницата и други аспекти на кохезивност. Сите овие податоци општината и училиштата треба да ги вградат во своите идни политики и стратегии за унапредување на меѓуетничката интеграција како објективен параметар за планирање на реалниот интеркултурен живот во училиштата.

Прилог 3. Видови активности за согледување од повеќе перспективи

Активности за согледување од повеќе перспективи

Активностите коишто се користат во наставниот процес можат да бидат вербални (фронтално предавање, дискусии, одговарање на прашања, драматизација итн.), визуелни (снимен настан, појава, слики, постери итн.) што може да се комбинираат и да се надополнуваат, на пример: се читаат, се споредуваат, се анализираат и се дискутира за текстови од тројца ученици кои се со различни потекла со различни вредности, норми, вештини и знаења, но и зборуваат различни јазици. Заедничкото резимирање на активноста е многу значајно за да дојде до израз искусственото учење и да се покаже како видот на текстот и употребениот јазик влијаат на разбирањето. Наставникот треба да води дискусија со учениците зошто луѓето имаат тенденција да гледаат на истите појави, настани или дејства поинаку и што се случува ако погрешно ги проценуваме луѓето врз основа на првиот впечаток и од погрешните предрасуди за нив. Развивањето интеркултурни компетенции во образованието треба да се постигне со преземање повеќе различни активности коишто анализираат повеќе перспективи.

На пример, двајца историчари кои живеат во различни делови од светот и пишуваат на различни јазици честопати различно ги опишуваат историските настани. И портретите на иста личност двајца уметници ги сликаат различно, како и цртежите скицирани од луѓе кои седат во различни агли од иста училница.

Мултиперспективноста може да се подобри преку раскажување приказни и состави од учениците, на пример: раскажувањето приказни (реални или измислени) со вклучени специфични и различни луѓе. Приказните може да бидат извлечени од биографии на учениците, што може да биде изведена како активност во вид на сложувалка, каде што секоја биографијата претставува дел од сложувалката за да ја истакне различноста на групата и да ги натера учениците да истражуваат едни со други. Оваа активност може да се примени и во редовната настава при развивање на јазичните компетенции, но и во трансверзални компетенции вградени во наставните предмети (задолжителни или изборни).

Играње улоги, симулации и драма

Активностите со играње улоги, симулација и драма може да се изведат на мајчин јазик, на странски јазик, втор странски јазик, дополнителен изборен јазик во часови по литература за развој на интеркултурни компетенции на учениците. На пример, наставниците можат да им доделат улоги на учениците според кои ќе треба да се однесуваат поинаку од нивните вообичаени начини, норми и стандарди. Покрај тоа, тие треба да решат проблем или да дискутираат во групи следејќи ги нормите на нивниот доделен „нов идентитет“.

Придобивките од користење на методот со играње улоги, симулации и драма за развој на интеркултурните компетенции се многубројни: учениците чувствуваат на своја кожа како е да се биде различен, да се гледа на него чудно, да се критикува или да се исклучи. Тие, исто така, ќе разберат дека, иако луѓето се различни во некој аспект (боја на очи, јазик, верување), овие разлики не ги прават помалку вредни како човечки суштества. Резимирање на активноста со методот на дискусија е многу важна за подигнување на свеста за тоа што се случило во текот на играта. Со резимирање се открива што научиле учениците, како се чувствувале додека играле, што било лесно, тешко, чудно во новата улога или колку биле во можност да се вклопат во нормите доделени со „новиот идентитет“ и дали нивниот карактер бил стереотипен. Активноста реализирана со метод на играње улоги, симулации и драма, ја зголемува свеста за сличностите и разликите, предрасудите и правилата за вербална и невербална комуникација.

Читање драми, поезија и креативно пишување (текстуален метод)

Активност што придонесува да се развијат интеркултурни компетенции е читање драмски текстови, поезија и креативно пишување. Кога гледаме или читаме драми во нашите слободно време, учиме за други луѓе со различна културна припадност. Читањето драми на часовите по мајчин јазик, странски јазик избран предмет од литература, драма, итн. им помага на учениците да учат на многу поразличен начин.

Многу раскази и песни, исто така, овозможуваат да се развие интеркултурната компетентност. Тие може да се читаат, да се уживаат, дискутираат, илустрираат со цртежи, да се прераскажуваат со додавање малку фантазија и креативни вештини при пишување од перспектива на учениците.

Овие активности овозможуваат учениците да стекнат знаење за луѓето што никогаш не ги сретнале и да научат за нив и за нивниот живот што никогаш не го ни замислиле. Овие активности можат да им помогнат на учениците да ги намалат нивните стереотипи за другите луѓе.

Во зависност од содржината или пораката на поезијата, расказот или драмскиот текст овие активности може да им помогнат на учениците да разберат како можат да ги заштитат достоинството и човековите права на луѓето во општеството, без оглед на нивните културни припадности.

Етнографски задачи

Етнографските задачи овозможуваат учениците да го истражуваат животот во реалност со цел да се стекнат со искуството и знаењето што можат да ги споредат, анализираат и да промовираат самооткривање и саморасудување. Ученици на час истражуваат за тоа како се поздравуваат луѓето, каква вербална и невербална комуникација користат за да изразат почит, благодарност, гнев или каква било друга емоција. Друга задача може да биде да се интервјуираат луѓе

што се однесуваат на специфичен начин. Резултатите од истражувањето можат да бидат презентирани, споредувани и анализирани на час со цел да се развијат ставови и вештини потребни за интеркултурна компетентност.

Рефлексивните дискусии за етнографските искуства ќе им помогнат на учениците да размислат за нивните реакции на она што го забележале и доживеале за време на „теренската работа“.

Активноста може да се искористи за теми од историјата „усна историја“ на пример, бабите и дедовците им раскажуваат приказни за нивното детство на внуците, учениците честопати се изненадени од разликите меѓу нив, игрите, училиштата, итн. Иако ваквите разговори ретко може да се случуваат, треба да им се даде можност на учениците да истражуваат како се менувала нивната култура со текот на времето.

ФИЛМОВИ

Гледањето филмови е активност што често се среќава во образованието. Од изборот на филмот зависи и интеракцијата и зајакнувањето на интеркултурните компетенции. Наставниците можат намерно да изберат филмови, филмски сцени за да разговараат за различности или со прашање учениците да дискутираат за својот поглед кон настаните или да ја земат предвид перспективата на сочувствување со луѓето вклучени во дадена сцена.

Ваквите активности ја зголемуваат свеста на учениците за нивното критичко размислување,

Социјални медиуми и други интернетски алатки

Средбата со другите преку интернет носи елементи на меѓукултурна комуникација. Интернетот овозможува размена на ставови и мислења помеѓу големи и разновидни групи луѓе кои инаку не би можеле физички да комуницираат. Во овој контекст, ширењето на социјалните медиуми ја одразува потребата на луѓето да комуницираат.

Социјалните мрежи може да придонесат за развој на интеркултурните компетенции доколку се однесуваат на теми, прашања значјани за интеркултурните компетенции.

Развојот на интеркултурните компетенции може да се случи и преку разновидни ресурси, материјали достапни на интернет, што може да се употребат во задолжителните и изборните предмети што бараат од нив да ги разберат и да ги толкуваат информациите и изворите на информации. Сегашниот тренд на раст на користење на социјалните мрежи и интернетот, воопшто, ја зголеми потребата за развој на интеркултурната свест и интеркултурна компетентност преку нивното користење.

Кога се користени соодветно, активностите преземени преку социјалните медиуми им овозможуваат на учениците да развиваат ставови кои им помагаат да се справат со своите емоции кога се соочуваат со двосмисленост и несигурност. Активностите овозможуваат да соработуваат со лица од други култури, да стекнат вештини за слушање луѓе со цел развој на комуникативната свест, вклучувајќи го тука и фактот дека јазиците на другите етнички заедници можат да изразат идеи на уникатен начин или можат да изразат уникатни идеи коишто се тешко достапни на сопствениот јазик.

